

Inntekt, formue og levealder

Elias Nosrati

Oversikt

- Sosiale forskjeller i sannsynligheten for å overleve til pensjonsalder
- Den norske modellen og det norske “helseparadokset”
- Økonomisk ulikhet → helseulikhet
- Lønnsinntekt, kapitalinntekt, formue og totaldødelighet
- Tidligere funn samt helt ferske tall

Hva vet vi?

- Bakteppe: store og vedvarende forskjeller i helse
- Både hva angår sykdomsforekomst og dødelighet
- Ulike gradienter: utdanning, yrke, inntekt osv.

Utdanningsnivå og tapte leveår

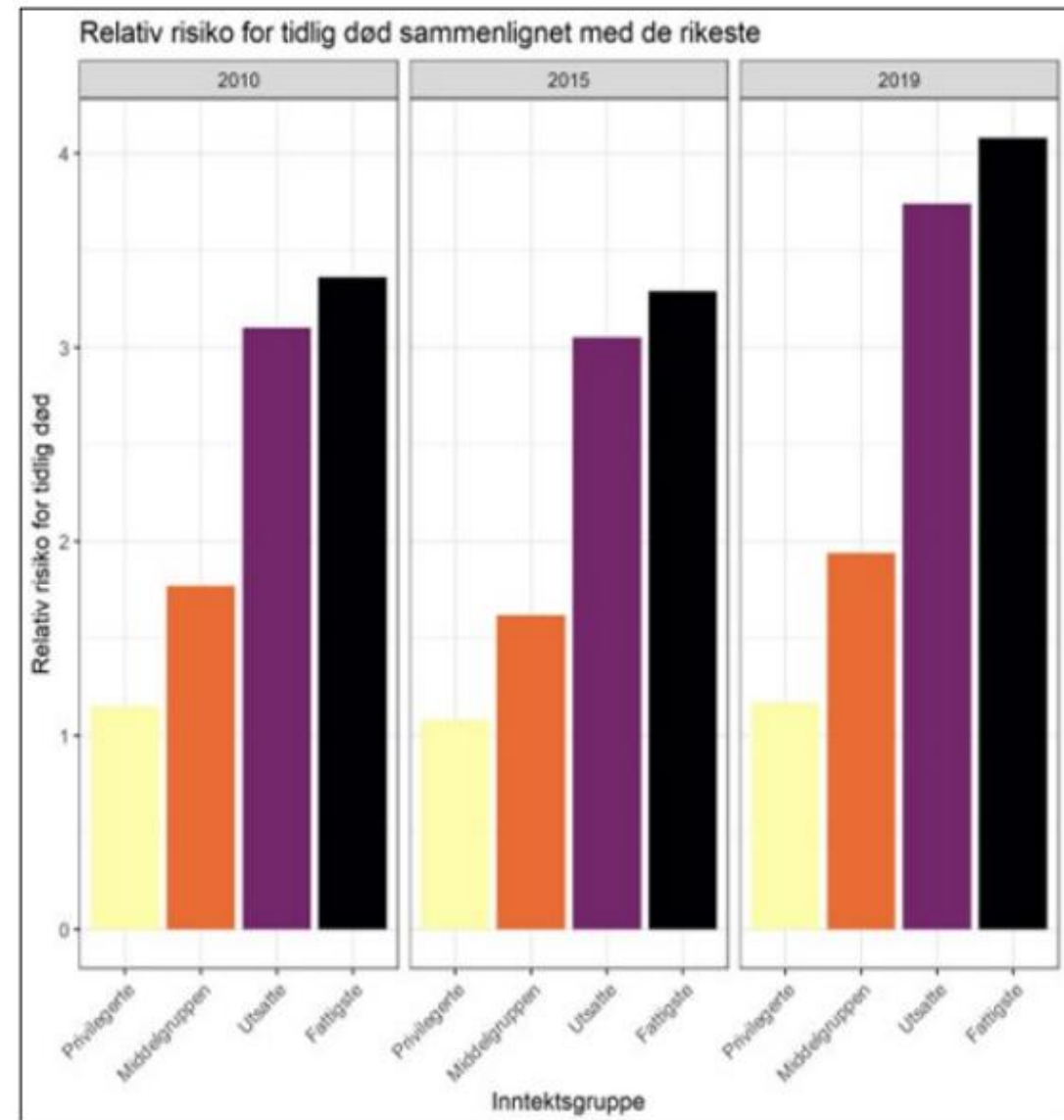
- Tap av leveår som kunne ha blitt levd blant de som dør tidligere enn det som anses som ønsket livslengde (Dahl og Elstad, 2022)
- Om vi anser Norges forventede levealder på 83 år (i 2024) som ønsket livslengde, kan vi si at et dødsfall som 40-åring representerer 43 tapte leveår, mens et dødsfall som 80-åring representerer 3 tapte leveår
- I 2020: menn med lang utdanning fra høyskole eller universitet mistet «bare» 6 prosent av sine potensielle leveår, eller totalt 12 463 leveår
- Menn uten utdanning etter grunnskolen: 21 prosent, eller totalt 73 728 leveår.
- Blant kvinner, under 3 prosent av de potensielle leveårene som gikk tapt for de høyest utdannede, eller 5296 leveår
- Nesten 20 prosent, eller 71 651 leveår, blant kvinnene med lavest utdanning

Ulikhetsbarometeret

- Fafo har, på oppdrag fra LO, utviklet et ulikhetsbarometer for å analysere utviklingen i inntektsulikheten i den arbeidsføre befolkningen (alder 15-74) som ikke tar utdanning
- Belyser bl.a. risiko for død før nådde 75 år, med utgangspunkt i fem inntektsgrupper:

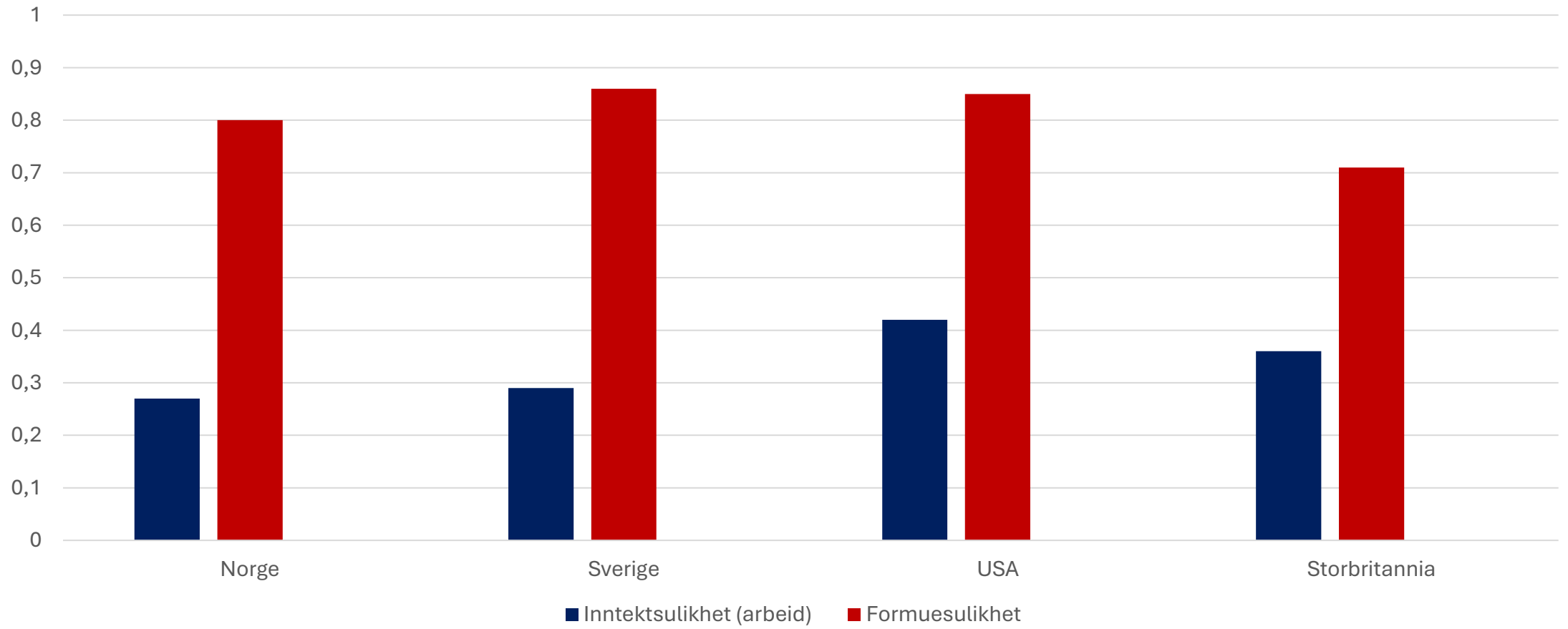
De rikeste:	inntekten er minst 200 prosent av medianinntekt
De privilegerte:	inntekten er mellom 125 og 200 prosent av medianinntekt
Middelgruppa:	inntekten er mellom 75 og 125 prosent av medianinntekt
De økonomisk utsatte:	inntekten er mellom 60 og 75 prosent av medianinntekt
De fattigste:	inntekten er under 60 prosent av medianinntekt

- I 2010: risiko for tidlig død **3 ganger så stor** blant de fattigste sammenlignet med de rikeste
- I 2019: risiko for tidlig død **over 4 ganger så stor** blant de fattigste sammenlignet med de rikeste

Den norske (u)likhetsmodellen: et paradoks?

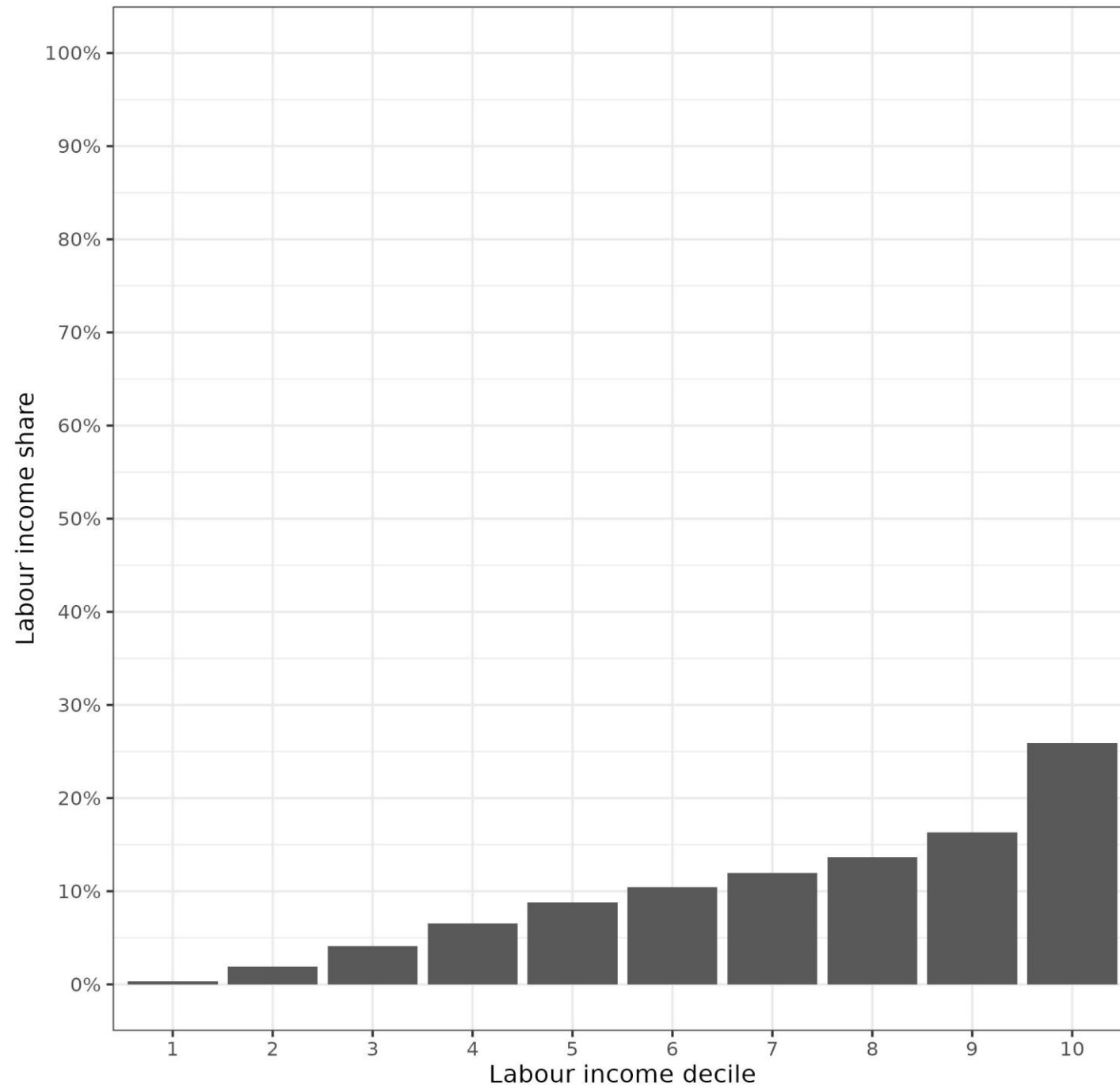
- Den norske modellen: trepartssamarbeid, universell velferdsstat, små forskjeller
- Lønnsdannelsen sikrer en sammenpresset lønnsfordeling, staten omfordeler → mindre økonomiske forskjeller
- Inntekt som helsedeterminant: mindre inntektsulikhet → mindre helseulikhet
- Men hvorfor har vi så stor helseulikhet når vi har liten inntektsulikhet?
- Markedsinntekt består av to hovedkomponenter: **arbeids**inntekt og **kapital**inntekt
- Kapitalinntekt: inntektsstrøm fra å eie kapital (penger, bygninger, maskiner, aksjer)
- Den norske modellen regulerer arbeidsinntekt via trepartssamarbeidet, men ikke kapitalinntekt
- Underliggende fordeling av **formue** er svært skjevt fordelt
- Resultat: Norge har **lav** ulikhet i arbeidsinntekt, men **høy** samlet inntektsulikhet

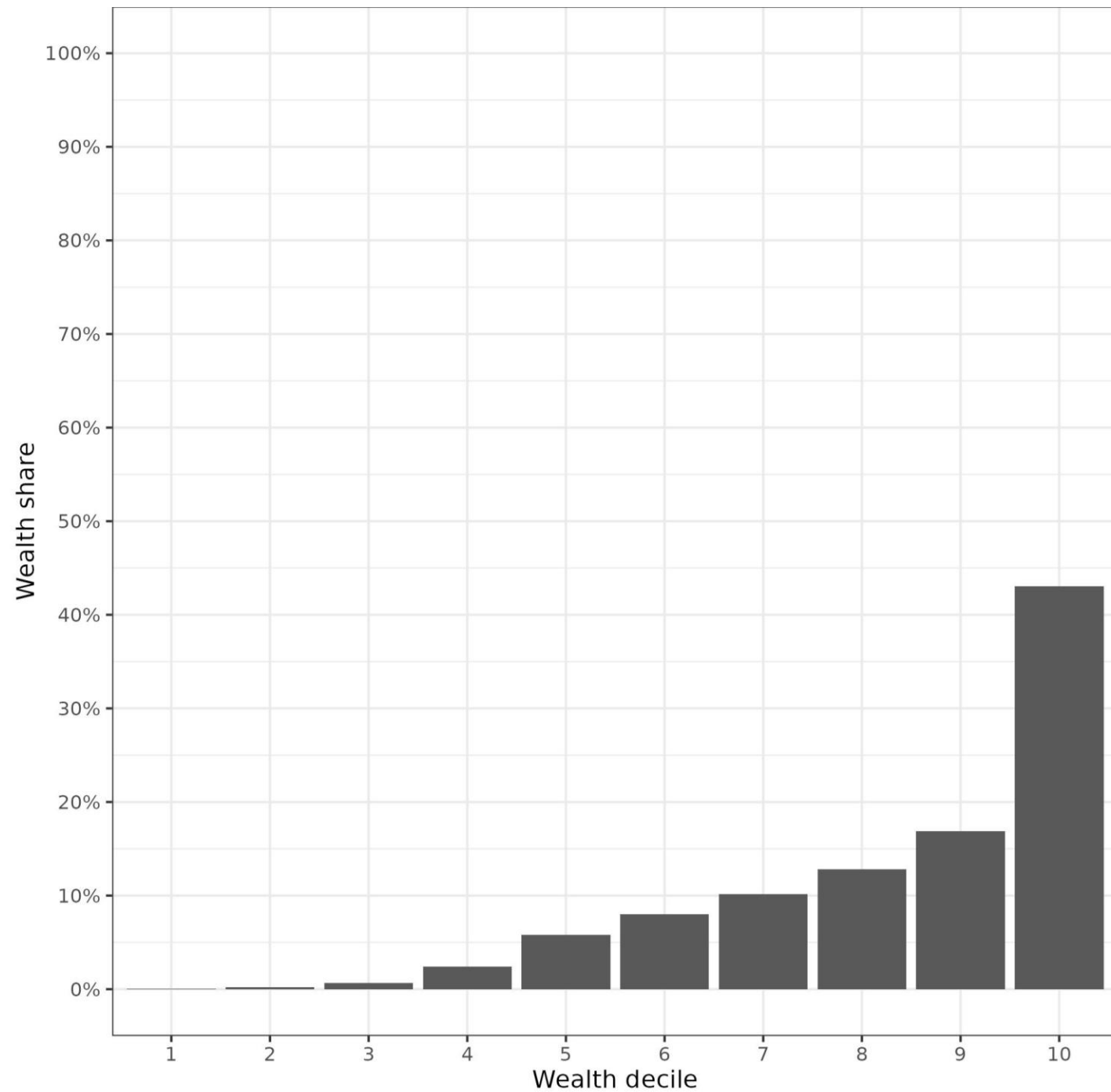
Inntekt, formue og dødelighet

- Hele den norske arbeidsstyrken i arbeidsfør alder (15-74 år) som ikke tar utdanning
- Følger hele populasjonen mellom 2006 og 2023
- Utfall: totaldødelighet i arbeidsfør alder
- Arbeidsinntekt, kapitalinntekt, bruttoformue, høyeste utdanningsnivå, kjønn, alder, etnisk bakgrunn

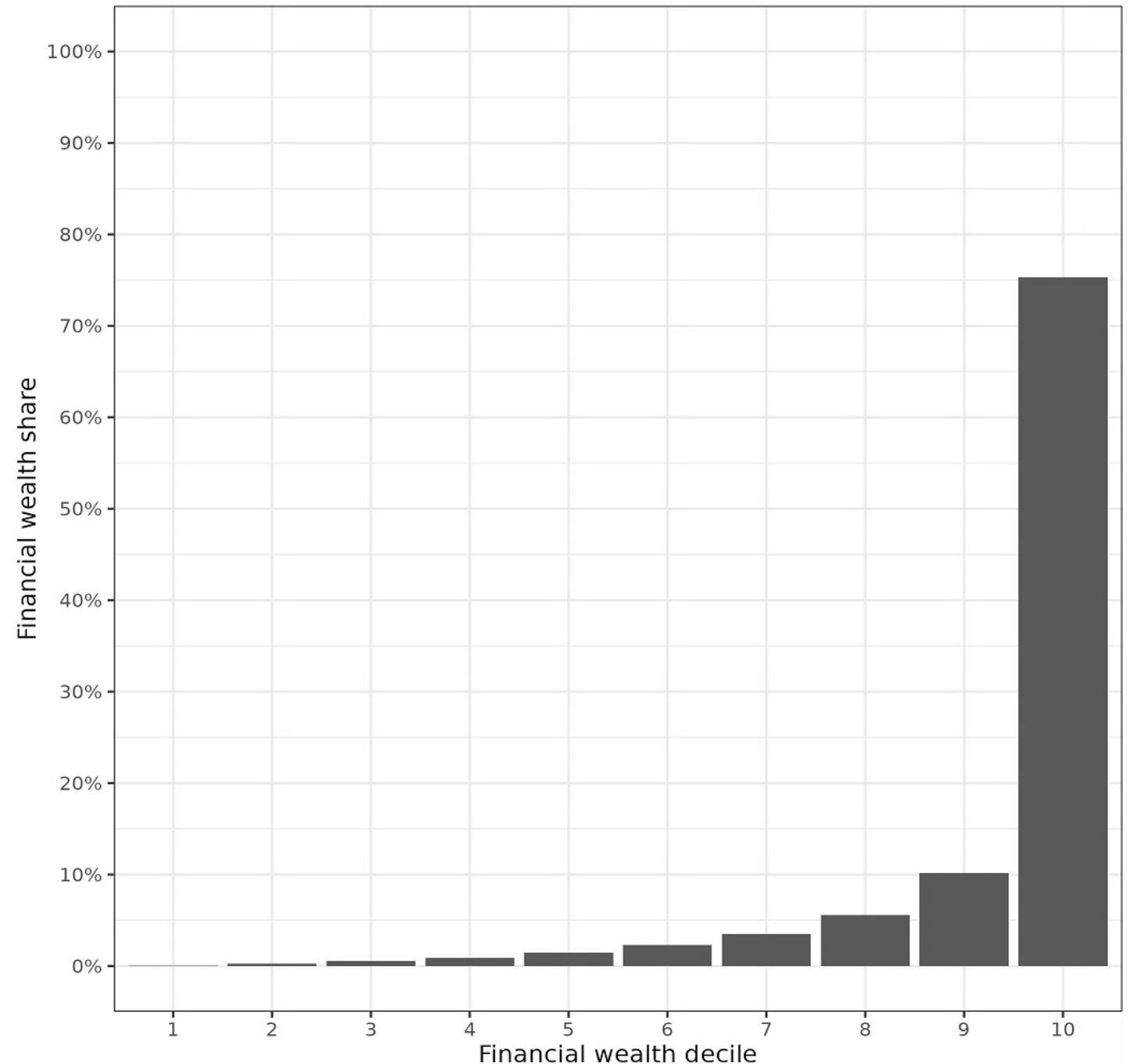
- De 10 prosent lavest lønnede mottar mindre enn **1 prosent** av all arbeidsinntekt
- De 10 prosent høyest lønnede mottar over **25 prosent** av all arbeidsinntekt
- Stor forskjell, men likevel moderat i internasjonal sammenheng

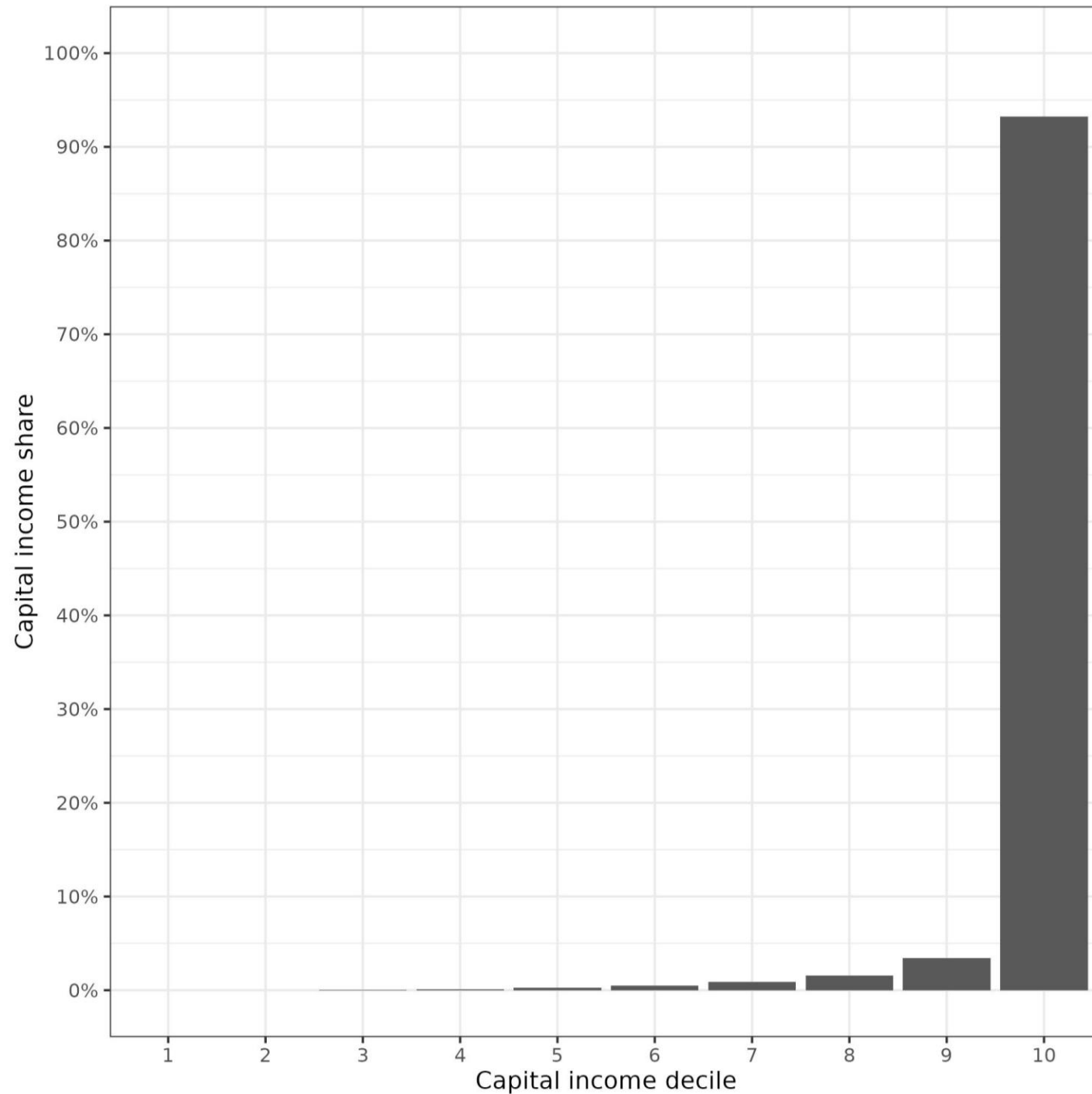
- De 10 prosent med lavest formue eier en svært liten andel av all formue
- De 10 prosent med høyest formue eier over **40 prosent** av all formue
- Stor forskjell, også i internasjonal sammenheng
- Men all (brutto)formue omfatter også bl.a. boligformue, som er noe mer jevnt fordelt.

- Finansiell formue: penger, men spesielt aksjer.
- De 10 prosent med minst finansiell formue eier en veldig liten andel av den totale finansielle formuen.
- De 10 prosent med mest finansiell formue eier rundt **75 prosent** av all finansiell formue.
- Dette har stor betydning for fordeling av kapitalinntekt, som gjenspeiler avkastning på formue.

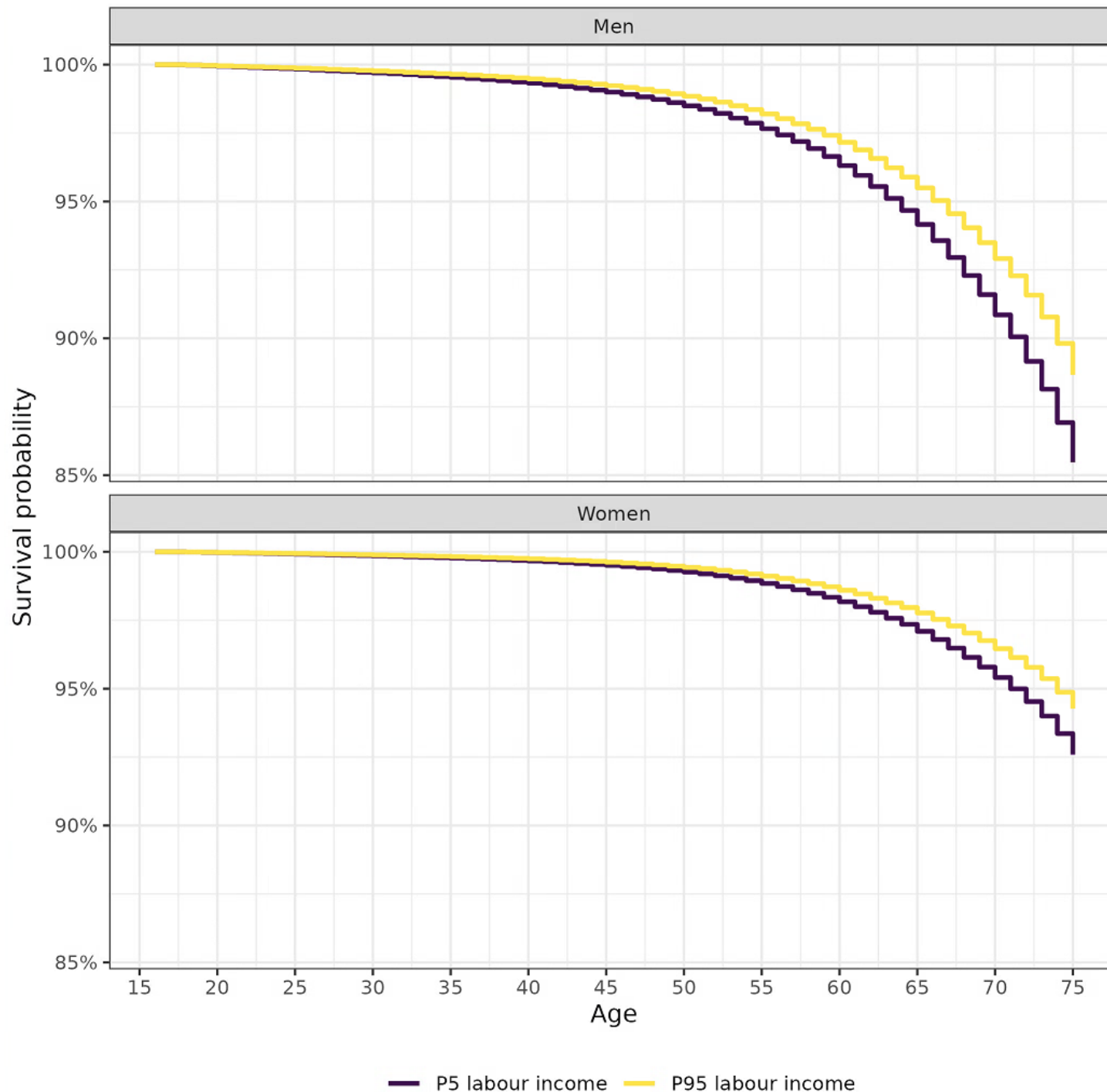
- De 10 prosent med lavest kapitalinntekt mottar ca. **null prosent** av all kapitalinntekt.
- De 10 prosent med høyest kapitalinntekt mottar **over 90 prosent** av all kapitalinntekt.

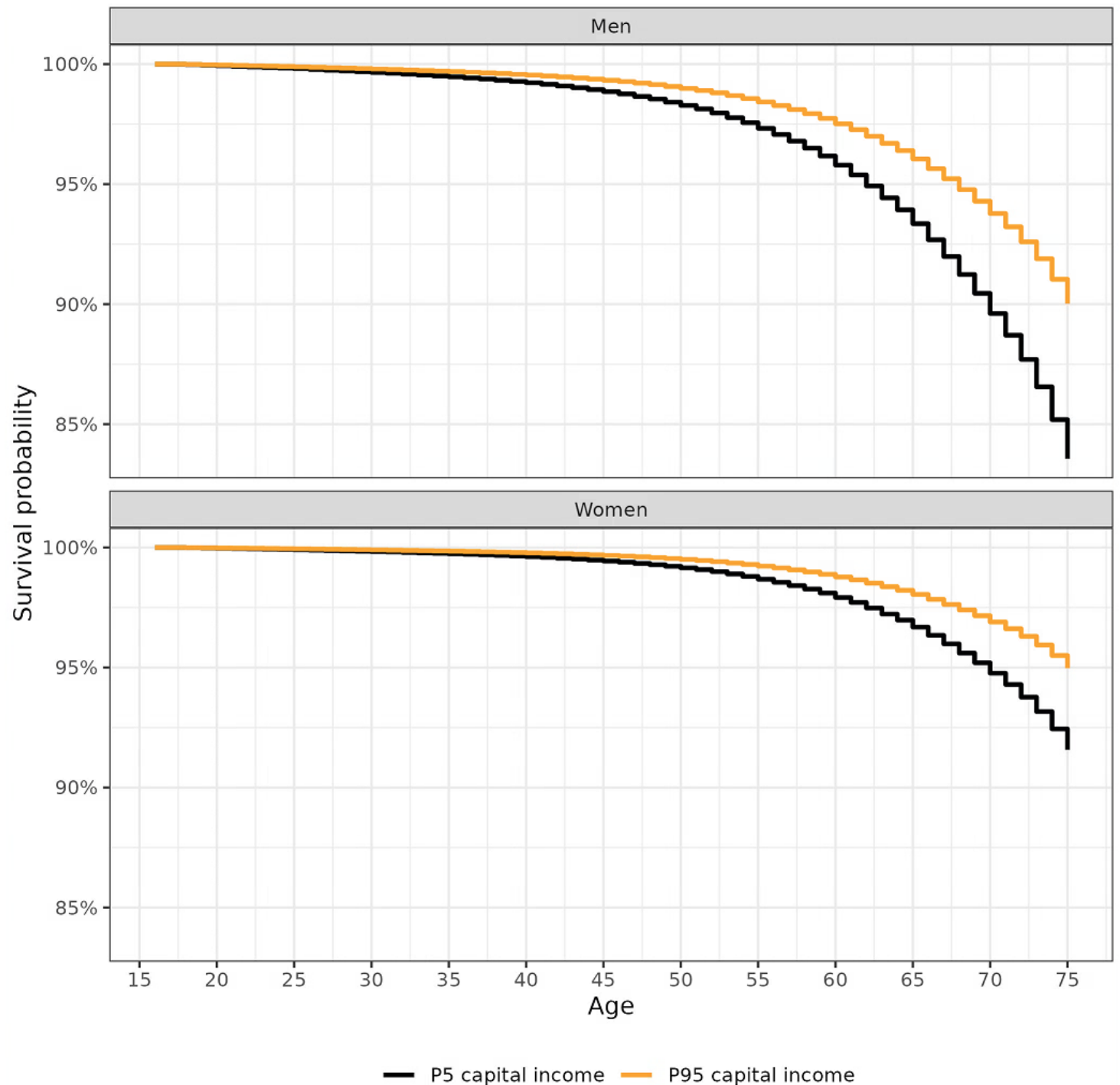
Inntektsulikhet og dødelighet

- Hva er sannsynligheten for å overleve til 75 år?
- En hypotetisk person som befinner seg i den 5. inntektsprosentilen: blant de fem prosent fattigste
- En hypotetisk person som befinner seg i den 95. inntektsprosentilen: blant de fem prosent rikeste
- Hvordan utvikler dødelighetsrisikoen seg over tid?
- Alle resultater justert for kjønn, etnisk bakgrunn og utdanningsnivå

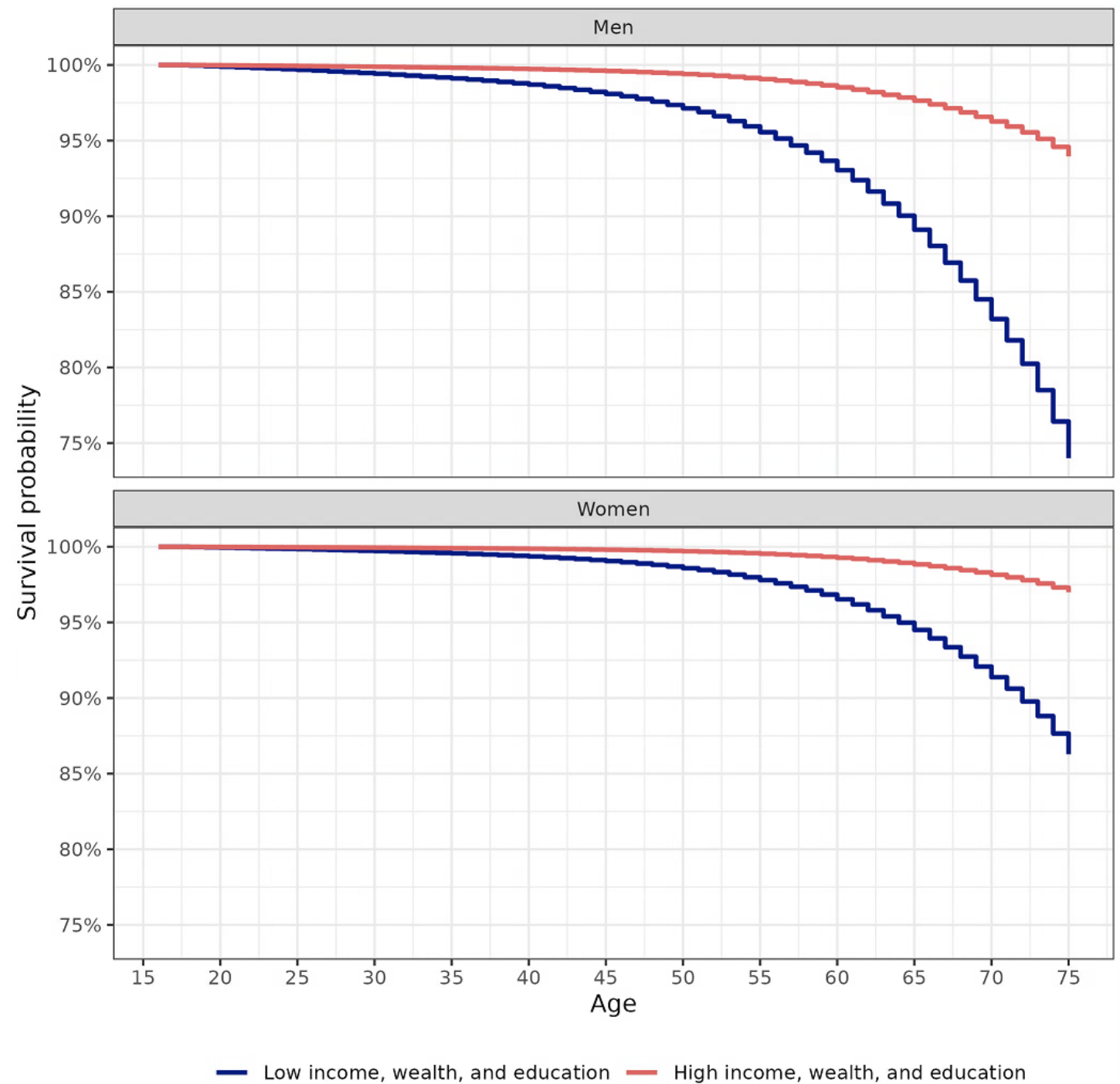
- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er litt **under 90 prosent** for en mann med **høy** lønnsinntekt (P95)
- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er litt over **85 prosent** for en mann med **lav** lønnsinntekt (P5)
- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er rundt **95 prosent** for en kvinne med **høy** lønnsinntekt (P95)
- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er rundt **93 prosent** for en kvinne med **lav** lønnsinntekt (P5)

- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er rundt **90 prosent** for en mann med **høy** kapitalinntekt (P95)
- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er **under 85 prosent** for en mann med **lav** kapitalinntekt (P5)
- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er rundt **95 prosent** for en kvinne med **høy** kapitalinntekt (P95)
- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er rundt **92 prosent** for en kvinne med **lav** kapitalinntekt (P5)

- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er rundt **95 prosent** for en mann med **høy inntekt og høy utdanning**
- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er **under 75 prosent** for en mann med **lav inntekt og lav utdanning**
- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er under **97 prosent** for en kvinne med **høy inntekt og høy utdanning**
- Den kumulative sannsynligheten for å overleve til 75 år er rundt **86 prosent** for en kvinne med **lav inntekt og lav utdanning**

Avslutning

- For å oversette denne kunnskapen til gode offentlige tiltak, trenger vi mer forskning på de underliggende årsaksmekanismene
- Utfordringen er ikke at helseulikheter vedvarer *til tross for* den norske modellens utjevningsorienterte inngrep
- Utfordringen virker heller å være at den norske modellen ikke går langt nok: store og vedvarende helseforskjeller gjenspeiler store og vedvarende økonomiske forskjeller
- Utvide den norske modellen?
- Formuesskatt som folkehelsetiltak?
- Levealdersjustering?